

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ

УДК 159.944.4:316.362.1-055.52-055.62-056.36
DOI 10.26565/2225-7756-2026-80-01

В. М. ПАВЛЕНКО (Валентина Миколаївна Павленко)

кандидат психологічних наук, професорка
професорка кафедри прикладної психології
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Майдан Свободи, 4, м. Харків, Україна
E-mail: vnp49@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-4947-3995>

С.Ф. ЧЕЧЕНЄВА (Чеченева Світлана Феліксівна)

магістерка психології
м. Харків, Україна
E-mail: chechenyeva@gmail.com

ЧИННИКИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ БАТЬКІВ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

У статті представлено результати дослідження стресостійкості батьків дітей з ООП та особливостей емоційного інтелекту і сприйняття соціальної підтримки учасників вибірки. Проаналізовано сучасні наукові підходи до розуміння емоційного інтелекту, стресостійкості та соціальної підтримки як ресурсів психологічного благополуччя. На основі емпіричного дослідження, проведеного серед 52 батьків дітей з особливими освітніми потребами, визначено рівень стресостійкості, особливості сприйняття стресу, рівень розвитку основних компонентів емоційного інтелекту та роль соціальної підтримки. Підтверджено зворотній зв'язок між рівнем стресостійкості та рівнем сприйнятого стресу респондентів. Доведено, що значущими чинниками стресостійкості батьків дітей із особливими освітніми потребами є емоційний інтелект та сприйняття соціальної підтримки. Встановлено вагомий сумісний вплив рівня емоційного інтелекту та соціальної підтримки на рівень стресостійкості. Результати дослідження можуть бути використані у практиці психологічного консультування та розробці програм підтримки батьків дітей із особливими освітніми потребами.

Ключові слова: емоційний інтелект, стресостійкість, соціальна підтримка, батьки дітей із особливими освітніми потребами, психологічне благополуччя

Постановка проблеми. Сучасні соціальні та освітні трансформації зумовлюють зростання уваги до проблеми інклюзії та забезпечення рівних можливостей для дітей із особливими освітніми потребами. Водночас психологічний стан батьків, які відіграють ключову роль у забезпеченні розвитку, навчання та соціалізації таких дітей, часто залишається поза фокусом наукових і практичних програм підтримки. Батьки дітей із особливими освітніми потребами перебувають в умовах хронічного психоемоційного напруження, пов'язаного з підвищеним рівнем батьківського навантаження, необхідністю постійного догляду, складнощами взаємодії з освітніми та медичними закладами, а також соціальною ізоляцією.

Актуальність дослідження проблеми стресостійкості батьків дітей із особливими освітніми потребами зумовлена як психологічними, так і соціальними чинниками. За даними аналітичних матеріалів UNICEF (2025), станом на кінець 2023 року в Україні зареєстровано понад 230 000 дітей з інвалідністю. Зростання кількості дітей із особливими потребами актуалізує питання психологічного благополуччя їхніх

батьків, які тривалий час перебувають в умовах підвищеного емоційного, фізичного та соціального навантаження.

На тлі воєнних подій та загальної соціальної нестабільності в Україні ці чинники значно посилюють ризики розвитку психологічного виснаження та зниження стресостійкості батьків. У цьому контексті зростає науковий інтерес до внутрішніх психологічних ресурсів, здатних підвищити адаптивний потенціал особистості.

Аналіз сучасних досліджень та публікацій. У сучасній психологічній науці стресостійкість розглядається як важлива характеристика особистості, що забезпечує збереження психоемоційної рівноваги, працездатності та адаптивних можливостей в умовах підвищеного або тривалого стресу (Литвинчук, 2024).

Поняття стресостійкості тісно пов'язане з категорією стресу, який у психології трактується як неспецифічна реакція організму на вимоги середовища. В.А.Романюк (2022) виокремлює різні види стресу - від короточасного до критичного й хронічного, причому саме пролонгований стрес має найбільш негативний

Як цитувати: Павленко, В. М., Чеченева, С. Ф. (2026). Чинники стресостійкості батьків дітей із особливими освітніми потребами. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія»*, (80), 7-13. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2026-80-01>

In cites: Pavlenko, V. M., Chechenyeva, S. F. (2026). Stress Resilience Factors in Children's with Special Educational needs Parents. *Visnyk of V.N. Karazin Kharkiv National University. Series Psychology*, (80), 7-13. <https://doi.org/10.26565/2225-7756-2026-80-01>

© Павленко, В. М., Чеченева, С. Ф. (2026); CC BY 4.0 license

вплив на психічне та фізичне здоров'я особистості. Хронічний стрес особливо характерний для ситуацій, пов'язаних із тривалим емоційним навантаженням і високим рівнем відповідальності, зокрема у батьків дітей із особливими освітніми потребами.

У психологічній літературі стресостійкість розглядається з кількох концептуальних позицій. У межах особистісного підходу вона трактується як інтегральна властивість, що формується в процесі життєвого досвіду та дозволяє особистості ефективно функціонувати в стресогенних умовах. Інший підхід акцентує увагу на її комплексному характері, підкреслюючи взаємодію емоційних, мотиваційних і когнітивних компонентів. У системному підході стресостійкість розглядається як динамічна багаторівнева характеристика, що поєднує внутрішні ресурси особистості та поведінкові стратегії адаптації (Ришко, 2013).

Важливе місце у вивченні стресостійкості посідає когнітивно-оцінювальний підхід. Згідно з положеннями Р. Лазаруса та ін. (1984), вирішальне значення має не стільки сам факт наявності стресора, скільки його суб'єктивна оцінка - сприйняття ситуації як загрозливої або такої, з якою людина здатна впоратися. Таким чином, індивідуальні психологічні ресурси й особистісні установки значною мірою визначають інтенсивність стресової реакції.

Вітчизняні дослідники підкреслюють, що стресостійкість формується у взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників. До внутрішніх ресурсів належать емоційні, когнітивні та мотиваційні характеристики, тоді як зовнішні ресурси пов'язані зі стратегіями соціальної адаптації та підтримки (Лісовська, Лісовський, Бортник, 2024). У цьому контексті стресостійкість розглядається як багатовимірне утворення, що не зводиться до окремих рис, а відображає цілісну здатність особистості до подолання стресових ситуацій.

Окремої уваги заслуговують дослідження стресостійкості в умовах тривалого соціального напруження. Зокрема, Н.Б. Литвинчук (2024) наголошує, що в ситуаціях хронічного стресу вирішального значення набувають суб'єктивні чинники - оцінка загрозливості ситуації, відчуття контролю та віра у власну спроможність адаптуватися. Подібної позиції дотримуються Т.С. Гурлева та Н.Ю. Журавльова (2022), які підкреслюють роль індивідуальної чутливості до стресових подій і значення таких особистісних характеристик, як внутрішня опора, оптимістичність і відповідальність за власне життя.

В контексті пошуку ресурсів стресостійкості та адаптації особистості до стресових життєвих обставин, проблематика емоційного інтелекту посідає важливе місце в сучасних психологічних дослідженнях. У класичній моделі Дж. Мейсера, П. Селовей та Д. Карузо емоційний інтелект визначається як сукупність когнітивно-емоційних здібностей, що забезпечують розпізнавання, розуміння та свідоме управління емоціями - як власними, так і емоціями інших людей (Басюк, 2022). У межах цієї концепції емоційний інтелект розглядається як функціональний ресурс, який безпосередньо впливає на ефективність поведінки в складних і напружених ситуаціях.

Інший підхід запропонований Р. Бар-Оном (2006), який інтерпретує емоційний інтелект як комплекс емоційних і соціальних компетентностей, що визначають здатність особистості адаптуватися до життєвих викликів і підтримувати психологічне благополуччя. У свою чергу, Д. Гоулман (2020) наголошує на прикладному значенні емоційного інтелекту, підкреслюючи його роль у регуляції міжособистісних взаємин, управлінні стресом і запобіганні емоційному виснаженню.

У вітчизняній психології емоційний інтелект досліджується передусім у зв'язку з його адаптивною та стресозахисною функціями. Зокрема, Е.А. Носенко та Н.В. Коврига (2003) характеризують його як важливий чинник психологічної стійкості особистості, здатний опосередковувати ефективність подолання тривалого стресу. У цьому контексті емоційний інтелект виступає внутрішнім ресурсом, що сприяє усвідомленню власних емоційних станів, регуляції афективних реакцій і вибору конструктивних стратегій копію.

Поряд із внутрішніми психологічними ресурсами важливу роль у формуванні стресостійкості відіграють зовнішні чинники, серед яких особливе місце посідає соціальна підтримка. У дослідженнях, присвячених батьківству дітей із особливими освітніми потребами, соціальна підтримка розглядається як буфер психологічного навантаження, що знижує ризики емоційного виснаження та підвищує суб'єктивне відчуття благополуччя. Залученість у соціальні взаємодії, збереження професійної активності, можливість відновлення ресурсів через спілкування та відпочинок позитивно впливають на психологічний стан батьків навіть в умовах тривалого стресу.

Окремо вивчено ряд досліджень, присвячених аналізу психологічних особливостей батьків дітей із особливими освітніми потребами. Емпіричні дані вказують на підвищений рівень стресу, тривожності та емоційного вигорання у цієї групи, а також на значний вплив рівня соціальної підтримки та процесу прийняття особливостей розвитку дитини на психологічний стан батьків. Н. Кушнір (2024) звертає увагу на специфічні психологічні стани, пов'язані з тривалим емоційним напруженням і внутрішніми суперечностями прийняття діагнозу дитини. А. Чопик (2022) розглядає формування батьківських позицій як складний адаптаційний процес, що безпосередньо впливає на емоційне благополуччя та стресостійкість, тоді як В. Шевчук (2021) підкреслює роль особистісних детермінант у подоланні стресових ситуацій батьками дітей з порушеннями розвитку.

Узагальнюючи результати сучасних наукових досліджень, механізм формування стресостійкості батьків дітей із особливими освітніми потребами можна розглядати як багаторівневий процес. На індивідуальному рівні емоційний інтелект забезпечує усвідомлення та регуляцію емоційних станів і сприяє вибору адаптивних стратегій подолання труднощів. На соціальному рівні підтримка з боку значущих інших створює додаткові ресурси для емоційної стабілізації та зменшення суб'єктивного відчуття виснаження. У поєднанні ці чинники формують основу психологічної стійкості, що дозволяє батькам зберігати рівновагу в умовах підвищеного навантаження та ефективніше

відновлюватися після стресових подій (Flores-Buils, Andrés-Roqueta, 2022).

Невирішені раніше аспекти проблеми. Попри значну кількість досліджень, присвячених стресостійкості та емоційному інтелекту, їх взаємозв'язок у контексті батьків дітей із особливими освітніми потребами залишається недостатньо вивченим. Обмежено представлені емпіричні дані щодо структурних компонентів емоційного інтелекту як ресурсів подолання хронічного стресу, а також щодо ролі соціальної підтримки як модератора цього зв'язку. Особливої уваги потребує вивчення зазначених чинників у сучасних умовах соціальної та воєнної нестабільності.

Метою статті є дослідження особливостей стресостійкості батьків дітей із особливими освітніми потребами та аналіз емоційного інтелекту і сприйняття

соціальної підтримки як ключових психологічних чинників її формування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричне дослідження проведене із застосуванням шкали психологічної стійкості Коннора–Девідсона (CD-RISC-10), шкали сприйняття стресу (PSS-10), опитувальника емоційного інтелекту Н. Холла та шкали сприйняття соціальної підтримки (MOS-SSS) (Кокун, 2024; Вельдбрехт, Тавровецька, 2022; Журавльова, 2019; Мельник, Стаднік, 2023). Вибірку склали 52 батьки дітей із особливими освітніми потребами віком від 27 до 71 року.

Результати емпіричного дослідження засвідчують стресостійкість батьків дітей з ООП на помірному рівні, що характеризує наявність адаптаційних ресурсів за одночасно високого емоційного навантаження (табл. 1).

Таблиця 1. Описові статистики по показникам “Стресостійкість” та “Сприйнятий стрес”/ Table 1. Descriptive statistics for the “Stress Resilience” and “Perceived Stress” index

Показник/ Indicator	Мінімум/ Minimum	Максимум/ Maximum	Середнє значення/ Average
Стресостійкість/ Stress Resilience	4	40	25,96
Сприйнятий стрес/ Perceived Stress	6	35	22,17

Об'єм сприйнятого стресу за останній місяць учасниками вибірки виявлено на середньому рівні. Середнє значення показнику - 22 бали із 35 можливих за шкалою PSS-10. Отже, значна частина батьків дітей з ООП регулярно відчуває психологічне напруження, тривогу або втому.

Кореляційний аналіз між показниками стресостійкості та сприйнятого стресу засвідчив міцний зворотний взаємозв'язок (коефіцієнт кореляції Пірсона -0,650, рівень двосторонньої значущості 0,01) Отже, чим вищий рівень стресостійкості мають батьки дітей з ООП, тим нижчий рівень суб'єктивно пережитого стресу вони відчувають.

Проведено порівняльний аналіз рівня стресостійкості між групами батьків, які перебувають у шлюбі або стабільних партнерських відносинах, та батьків, які не мають постійних партнерських стосунків. Отримані результати засвідчили наявність статистично значущих відмінностей із тенденцією до вищих показників психологічної стійкості у батьків, які перебувають у шлюбі або партнерстві. Середнє значення показника стресостійкості за шкалою CD-RISC-10 у цій групі становить 28 балів із 40 можливих, що відповідає рівню вище середнього. Натомість у групі батьків, які не перебувають у шлюбі чи довготривалих партнерських відносинах, середній показник дорівнює 21 балу, що вказує на тенденцію до нижчого за середній рівня стресостійкості. Отримані дані підкреслюють значущу роль партнерських і сімейних відносин як ресурсу для подолання стресу у батьків дітей із особливими освітніми потребами.

Результатами емпіричного дослідження засвідчено, що в структурі емоційного інтелекту батьків дітей із особливими освітніми потребами переважають низькі показники його рівня. Так, понад половини учасників вибірки (57,7 %) мають низький рівень емоційного інтелекту, тоді як середній рівень за інтегративним показником виявлено у 36,5 % респондентів. Високі

показники розвитку емоційного інтелекту зафіксовано лише у незначній частині опитаних (5,8 %). Отримані дані вказують на обмежену сформованість здатності батьків дітей із особливими освітніми потребами до усвідомлення емоційної складової міжособистісних взаємин і ефективного управління власними емоційними станами.

Проаналізовано розподіл рівнів емоційного інтелекту за його основними компонентами відповідно до результатів опитувальника Н. Холла. Як представлено на діаграмі «Розподіл по шкалах рівнів емоційного інтелекту батьків дітей з ООП» (рис.1), найбільша частка досліджуваних демонструє середній і високий рівні за шкалами емпатії та розпізнавання емоцій інших людей, що свідчить про виражену орієнтацію на емоційне переживання та чутливість до емоційного стану оточення. Водночас за шкалами управління власними емоціями та самомотивації переважає низький рівень показників, що вказує на недостатню сформованість навичок емоційної саморегуляції та внутрішньої підтримки. Отримані результати дозволяють зробити висновок про наявність дисбалансу в структурі емоційного інтелекту батьків дітей із особливими освітніми потребами: за умови добре розвиненої емпатійності та емоційної чутливості спостерігається тенденція до зниженої здатності до конструктивного управління власними емоціями. Така особливість може зумовлювати підвищений рівень психологічного напруження й сприяти розвитку емоційного виснаження в умовах тривалого батьківського навантаження.

Аналіз результатів дослідження сприйняття соціальної підтримки у батьків дітей із особливими освітніми потребами виявив, що загальний його рівень у вибірці є помірним (середнє значення - 41,86 бал за можливого діапазону від 5 до 72 балів). Це свідчить про наявність у респондентів соціальних ресурсів підтримки, однак їх обсяг не є достатнім, а розподіл за джерелами підтримки має виражену нерівномірність.

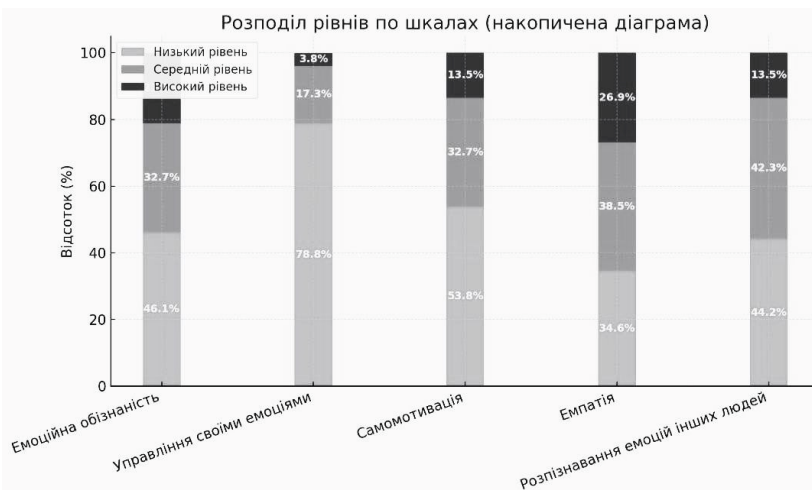

Рис. 1. Розподіл по шкалах рівнів емоційного інтелекту батьків дітей з ООП/ Fig. 1. Distribution of emotional intelligence levels of parents of children with special educational needs by scales

Аналіз середніх значень за субшкалами показав, що найвищі показники зафіксовано за шкалами сприйняття підтримки з боку близьких значущих осіб (ССП_близькі – 15,65 балів) та сім'ї (ССП_сім'я – 14,27 балів). Це свідчить про провідну роль найближчого соціального оточення у забезпеченні емоційної та практичної підтримки батьків дітей з ООП. Така тенденція є закономірною з урахуванням структури вибірки, оскільки 72% учасників дослідження перебувають у шлюбі або стабільних партнерських відносинах. Отримані результати узгоджуються з положеннями сучасних наукових досліджень, у яких наголошується, що саме родина та близьке оточення залишаються

першочерговими джерелами підтримки для батьків дітей із особливими освітніми потребами (Бужинецька, 2024; Файермен, 2022). Водночас найнижчі середні показники виявлено за шкалою сприйняття соціальної підтримки з боку друзів (ССП_друзі – 11,94 балів). Це може свідчити про обмеженість дружніх контактів та зниження залученості друзів у процес підтримки батьків дітей з ООП. Отримані результати узгоджуються з висновками низки наукових праць, у яких зазначається, що соціальні зв'язки таких батьків з часом звужуються переважно до родинного кола, тоді як дружні стосунки поступово втрачають свою підтримувальну функцію (рис.2) (Матохнюк, Максименко, 2023).

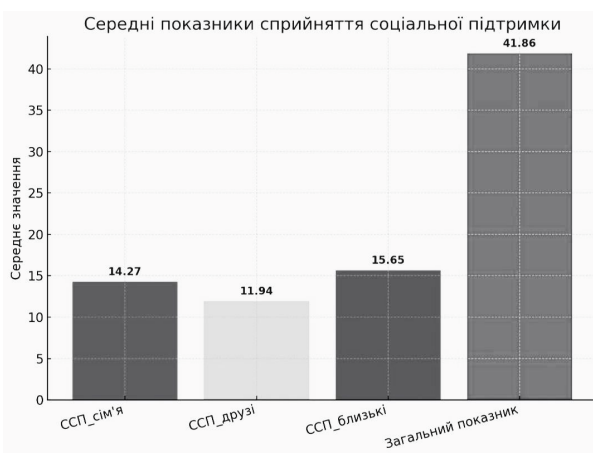

Рис. 2. Середні показники сприйняття соціальної підтримки/ Fig. 2. Average index of perception of social support

Кореляційний аналіз виявив статистично значущі зв'язки між показниками емоційного інтелекту та стресостійкістю. Підтверджено міцний прямий зв'язок між рівнем емоційного інтелекту та рівнем стресостійкості респондентів (коефіцієнт кореляції Пірсона 0,829) та зворотній зв'язок між рівнем емоційного інтелекту та рівнем сприйнятого стресу (коефіцієнт кореляції Пірсона -0,669). Отже підвищення рівня емоційного інтелекту батьків дітей з ООП супроводжується зростанням психологічної стійкості та зниженням суб'єктивного відчуття стресу.

Соціальна підтримка в свою чергу виступає важливим зовнішнім ресурсом, що посилює адаптаційний потенціал батьків (коефіцієнт кореляції Пірсона рівня стресостійкості та рівня сприйняття соціальної підтримки 0,574).

Поглиблений кореляційний аналіз окремих субшкал емоційного інтелекту дозволив уточнити внесок його структурних компонентів у формування стресостійкості. Встановлено, що найбільш тісний зв'язок зі стресостійкістю мають показники «самотивація» ($r=0,799$) та «управління власними емоціями» ($r=0,734$),

що вказує на провідну роль процесів внутрішньої регуляції та цілеспрямованої активності у здатності батьків дітей з ООП протистояти тривалому психоемоційному навантаженню. Як було зазначено вище, саме ці два показники є слаборозвинутими у батьків нашої вибірки.

Регресійний аналіз показав, що емоційний інтелект є статистично значущим предиктором стресостійкості батьків дітей з особливими освітніми потребами (табл. 2, 3).

Таблиця 2. Регресійний аналіз загального показника емоційного інтелекту та стресостійкості/ **Table 2.** Regression analysis of the total emotional intelligence index and stress resilience index

Коефіцієнт кореляції, R/ Correlation coefficient, R	Коефіцієнт детермінації, R-квадрат/ Coefficient of determination, R-squared	Скоригований R-квадрат/ Adjusted R-squared	Стандартна помилка оцінки/ Standard error of estimate
,829	,688	,681	4,93912

Таблиця 3. Підтвердження значущості результатів регресії/ **Table 3.** Confirmation of the significance of the regression results

	Сума квадратів/ Sum of squares	ст.св./ d. fr.	Середній квадрат/ Mean square	F	Значущість/ Significance
Регресія/ Regression	2686,178	1	2686,178	110,112	<,001 ^b
Залишок/ Residual	1219,745	50	24,395		
Загалом/ Total	3905,923	51			
a. Залежна змінна: Стресостійкість/ a. Dependent variable: Stress tolerance					
b. Предиктор: Загальний показник емоційного інтелекту/ b. Predictor: General emotional intelligence score					

Водночас включення показника соціальної підтримки до регресійної моделі суттєво підвищує її пояснювальну здатність, що свідчить про більший

сумісний вплив емоційного інтелекту та соціальної підтримки на рівень стресостійкості (табл. 4).

Таблиця 4. Множинна регресія загального показника емоційного інтелекту, показника сприйняття соціальної підтримки та стресостійкості/ **Table 4.** Multiple regression of the total emotional intelligence index, the index of perception of social support and stress resistance

Коефіцієнт кореляції, R/ Correlation coefficient, R	Коефіцієнт детермінації, R-квадрат/ Coefficient of determination, R-squared	Скоригований R-квадрат/ Adjusted R-squared	Стандартна помилка оцінки/ Standard error of estimate
,837	,700	,688	4,89041

Отримані результати дають підстави розглядати емоційний інтелект як провідний внутрішній ресурс психологічної стійкості, а соціальну підтримку — як значущий зовнішній чинник, що підсилює його вплив.

Висновки. У результаті проведеного теоретико-емпіричного дослідження встановлено, що емоційний інтелект і соціальна підтримка є значущими психологічними чинниками формування стресостійкості у батьків дітей із особливими освітніми потребами. Отримані дані підтверджують статистично значущий зв'язок між рівнем емоційного інтелекту та здатністю батьків адаптуватися до тривалих психоемоційних навантажень, зумовлених специфікою виховання дитини з особливими освітніми потребами.

Регресійний аналіз виявив сумісний вплив емоційного інтелекту та соціальної підтримки на рівень стресостійкості, що свідчить про взаємодію внутрішніх і зовнішніх ресурсів у подоланні стресу. При цьому емоційний інтелект виступає провідним внутрішнім предиктором психологічної стійкості, тоді як соціальна підтримка посилює його захисний ефект, створюючи умови для зниження психологічного напруження та запобігання емоційному вигоранню.

Аналіз структури емоційного інтелекту засвідчив дисбаланс між добре розвиненими компонентами емпатії та розпізнавання емоцій інших людей і слабкою сформованістю навичок емоційної саморегуляції та

самомотивації. Такий дисбаланс може зумовлювати підвищений ризик психологічного напруження та емоційного виснаження у батьків дітей з особливими освітніми потребами.

Отримані результати мають практичне значення для розроблення та впровадження програм психологічної підтримки батьків дітей з особливими освітніми потребами, спрямованих на підвищення рівня емоційного інтелекту, розвиток навичок емоційної саморегуляції та активізацію ресурсів соціальної підтримки задля зміцнення їхньої стресостійкості.

Подальші наукові пошуки доцільно спрямувати на більш детальне вивчення характеру інтегрованого впливу емоційного інтелекту та соціальної підтримки на формування стресостійкості.

Декларація про використання штучного інтелекту. В роботі над цією статтею було використано інструменти штучного інтелекту для перевірки правопису та вдосконалення стилю тексту. Задум, зміст та наукові результати є авторськими. Текст був перевірений і відредагований автором.

Етичні засади. Участь у дослідженні є добровільною. Усі учасники надали інформовану згоду на використання даних у знеособленому вигляді. Конфіденційність забезпечено шляхом повної анонімізації матеріалу. Дослідження проводилося з дотриманням етичних принципів Американської

психологічної асоціації (American Psychological Association, 2017) та Гельсінської декларації.

Список використаних джерел

- Басюк Н. А. Емоційний інтелект: становлення та розвиток поняття в зарубіжних дослідженнях. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2022. №110. С. 253-266. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2022_3_20
- Бужинецька К.Б. Важливі кроки: сучасні практики підтримки родин дітей з ООП в умовах криз: метод.реком. К. : Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка. 2024. 22 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744144/>
- Вельдбрехт О. О., Тавровецька Н. І. Шкала сприйняття стресу (PSS-10): Адаптація та апробація в умовах війни. *Журнал сучасної психології*. 2022. №2. С. 16-27. URL: <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-2-2>
- Гурасва, Т. С., Журавльова Н. Ю. Довіра до себе як важливий атрибут стресостійкості особистості в умовах інформаційної війни: взаємозв'язок понять. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2022. С. 76-82. URL: https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2022/4_2022.pdf
- Державна соціальна підтримка осіб і дітей з інвалідністю в Україні: поточні механізми та напрями вдосконалення: звіт UNICEF Ukraine, 2025. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/en/documents/state-social-support-for-persons-and-children-with-disabilities> (дата звернення: 30.10.2025).
- Журавльова А. П. Особливості емоційного інтелекту особистості, яка схильна до ризику. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Психологія*. 2019. №60. С. 102-110. URL: <https://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/article/view/2058>
- Кокур О. М. Діагностика професійної життєстійкості та психофізіологічної стійкості : метод. реком. Київ.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України. 2024. 58 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739679/>
- Кушнір Н. Особливості психологічних станів батьків дітей з особливими освітніми потребами. *Наукові записки. Серія: Психологія*. 2024. №4. С. 57-63. URL: <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-4-8>
- Лісовська Ю. П., Лісовський П. М., Бортник В. А. Концепція стресостійкості людини в кіберсучасності. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2024. 3(31). С. 12-19. URL: [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-3\(31\)-12-19](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-3(31)-12-19)
- Литвинчук Н. Б. Стресостійкість як умова збереження психічного здоров'я. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти*. Київ. 2024. С. 30-32. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/63959>
- Матохнюк А., Максименко Ю. Допомога батькам, які мають дітей з особливими освітніми потребами. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія: Педагогіка. Психологія*, 2023. 3. С.73-78. URL: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-3.11>
- Мельник Ю. Б., Стадник А. В. Багатомірна шкала сприйняття соціальної підтримки: метод. посіб. Харків: ХОГОКЗ. 2023. 12 с. URL: <https://doi.org/10.26697/melnyk.stadnik.6.2023>
- Носенко Е. Л., Коврига К. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. К.: Вища школа. 2003. 126 с. URL: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/Em_intellekt.pdf
- Ришко Г. М. Основні концептуальні теорії та підходи до вивчення феномена стресостійкості особистості. *Проблеми сучасної психології*, 2013. Вип. 22. С. 493-509. URL: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2013-22.%25p>
- Романюк В. Л. Стресореактивність і стресостійкість та психічне здоров'я особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія*, 2022. №14. С. 9-15. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Psychology/issue/view/117>
- Чопик А. Особливості формування батьківських позицій щодо прийняття дитини з особливостями психофізичного розвитку. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Педагогіка. Психологія*. 2022. Вип. 2. С. 36-41. URL: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2022-2.06>
- Файрмен О. О. Соціальна підтримка батьків дітей з особливими потребами. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія: «Педагогіка і психологія»*. 2022. Вип. 1 (23). С.39-48. URL: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2022-1-23-5>
- Шевчук В. Психологічні детермінанти особистісних змін у батьків дітей з вадами розвитку. *Психологія і особистість*. 2021. №1. С. 57-71. URL: <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2021.1.227192>
- Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*. 2006. №18. Р. 13-25. URL: <https://www.psicothema.com/pdf/3271.pdf>
- Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. 25th Anniversary Edition. London: Bloomsbury. 2020. 352 p.
- Flores-Buils R., Andrés-Roqueta C. Factors influencing resilience of parents with children with neurodevelopmental disorders: The role of structural language, social cognition, and social support. *Frontiers in Psychiatry*, 2022. Vol. 13. Article 886590. URL: <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.886590>
- Lazarus, R. S., Folkman, S. Stress, appraisal and coping. New York: Springer. 1984. URL: https://link.springer.com/rwe/10.1007/978-1-4419-1005-9_215 (дата звернення: 30.10.2025.).

V. PAVLENKO (Pavlenko Valentyna)

PhD in Psychology, Professor

Professor Department of Applied Psychology

V. N. Karazhin Kharkiv National University

Maidan Svobody, 4, Kharkiv, Ukraine

mp49@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-4947-3995>

S. CHECHENYEVA (Chechenyeva Svitlana)

Master of Psychology,

chechenyeva@gmail.com

STRESS RESILIENCE FACTORS IN CHILDREN'S WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS PARENTS

The article presents the results of a study on stress resilience children's with special educational needs parents and examines the characteristics of emotional intelligence and perceived social support within the studied sample. Contemporary scientific approaches to understanding emotional intelligence, stress resilience, and social support as resources of psychological well-being are analyzed. Based on

an empirical study conducted among 52 parents of children with special educational needs, the levels of key components of emotional intelligence, stress resilience, perceived stress, and the social support role were determined. Emotional intelligence and perceived social support were identified as significant factors associated with stress resilience in parents of children with special educational needs. A substantial combined effect of emotional intelligence and social support on the level of stress resilience was identified. An inverse relationship between stress resilience and perceived stress levels was also established. The findings may be applied in psychological counseling practice and in the development of support programs for children's with special educational needs parents.

Keywords: *emotional intelligence; stress resilience; social support; parents of children with special educational needs; psychological well-being*

References

- Basiuk, N. A. (2022). Emotional intelligence: Formation and development of the concept in foreign studies. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, 110, 253–266. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDUP_2022_3_20 [in Ukrainian].
- Buzhynetska, K. B. (2024). *Important steps: Modern practices of supporting families of children with special educational needs in times of crisis*. Kyiv: Mykola Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology, National Academy of Educational Sciences of Ukraine. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/744144/> [in Ukrainian].
- Veldbrekht, O. O., & Tavrovetska, N. I. (2022). Perceived Stress Scale (PSS-10): Adaptation and validation under wartime conditions. *Zhurnal suchasnoi psykholohii*, 2, 16–27. <https://doi.org/10.26661/2310-4368/2022-2-2> [in Ukrainian].
- Hurlieva, T. S., & Zhuravlova, N. Yu. (2022). Self-trust as an important attribute of personal resilience in the conditions of information warfare: Interrelation of concepts. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Psykholohiia*, 33(72), 4, 76–82. <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2022.4/14> [in Ukrainian].
- State social support for persons and children with disabilities in Ukraine: Current mechanisms and areas for improvement. (2025). *UNICEF. Ukraine*. <https://www.unicef.org/ukraine/en/documents/state-social-support-for-persons-and-children-with-disabilities> [in Ukrainian].
- Zhuravlova, L. P. (2019). Features of emotional intelligence in risk-prone individuals. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedagogichnogo universytetu imeni H. S. Skovorody. Seriya: Psykholohiia*, 60, 102–110. <https://journals.hnpu.edu.ua/index.php/psychology/article/view/2058> [in Ukrainian].
- Kokun, O. M. (2024). *Diagnostics of professional hardiness and psychophysiological stability*. Kyiv: H.S. Kostyuk Institute of Psychology, National Academy of Educational Sciences of Ukraine. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739679/> [in Ukrainian].
- Kushnir, N. (2024). Features of psychological states of parents of children with special educational needs. *Naukovi zapysky. Seriya: Psykholohiia*, 4, 57–63. <https://doi.org/10.32782/cusu-psy-2024-4-8> [in Ukrainian].
- Lisovska, Yu. P., Lisovskiy, P. M., & Bortnyk, V. A. (2024). The concept of human resilience in cyber modernity. *Ekspert: Paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia*, 3(31), 12–19. [https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-3\(31\)-12-19](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2024-3(31)-12-19) [in Ukrainian].
- Lytvynchuk, N. B. (2024). Stress resistance as a condition for preserving mental health. *Aktualni problemy vyshchoi profesinnoi osvity*, 30–32. <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/63959> [in Ukrainian].
- Matokhniuk, L., & Maksymenko, Yu. (2023). Support for parents raising children with special educational needs. *Naukovi visnyk Vinnytskoi akademii bezpererвної osvity. Seriya: Pedagogika. Psykholohiia*, 3, 73–78. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-3.11> [in Ukrainian].
- Melnyk, Yu. B., & Stadnik, A. V. (2023). Multidimensional Scale of Perceived Social Support: *Methodological guide*. KhOHOKZ. <https://doi.org/10.26697/melnyk.stadnik.6.2023> [in Ukrainian].
- Nosenko, E. L., & Kovryha, N. V. (2003). *Emotional intelligence: Conceptualization of the phenomenon and its main functions*. Kyiv: Vyshcha shkola. http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/Em_intellekt.pdf [in Ukrainian].
- Ryshko, H. M. (2013). Main conceptual theories and approaches to studying the phenomenon of resilience. *Problems of Modern Psychology*, 22, 493–509. <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2013-22.%25p> [in Ukrainian].
- Romaniuk, V. L. (2022). Stress reactivity, stress resistance and mental health of personality. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriya: Psykholohiia*, 14, 9–15. <https://journals.oa.edu.ua/Psychology/issue/view/117> [in Ukrainian].
- Chopyk, L. (2022). Features of the formation of parental attitudes toward accepting a child with psychophysical developmental characteristics. *Naukovi visnyk Vinnytskoi akademii bezpererвної osvity. Pedagogika. Psykholohiia*, 2, 36–41. <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2022-2.06> [in Ukrainian].
- Faiiermen, O. O. (2022). Social support for parents of children with special needs. *Visnyk Universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriya: Pedagogika i Psykholohiia*, 1(23), 39–48. <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2022-1-23-5> [in Ukrainian].
- Shevchuk, V. (2021). Psychological determinants of personality changes in parents of children with developmental disabilities. *Psykhologhiia i osobystist*, 1, 57–71. <https://doi.org/10.33989/2226-4078.2021.1.227192> [in Ukrainian].
- Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). *Psicothema*, 18, 13–25. <https://www.psicothema.com/pdf/3271.pdf>
- Goleman, D. (2020). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ* (25th anniversary ed.). London: Bloomsbury.
- Flores-Buils, R., & Andrés-Roqueta, C. (2022). Factors influencing resilience of parents with children with neurodevelopmental disorders: The role of structural language, social cognition, and social support. *Frontiers in Psychiatry*, 13, Article 886590. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.886590>
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal, and coping*. London: Springer. URL: https://link.springer.com/rwe/10.1007/978-1-4419-1005-9_215 (дата звернення: 30.10.2025.).

Конфлікт інтересів: автори засвідчують, що, незважаючи на те, що один із авторів статті є членом редакційної колегії цього журналу, процес рецензування, прийняття рішення щодо публікації та редагування проводилися незалежно, без його участі чи впливу. Будь-які потенційні конфлікти інтересів були повністю усунені шляхом зовнішнього контролю процесу.

Conflict of Interest: The authors certifies that, although one of the authors of the article is a member of the editorial board of this journal, the peer review, publication decision, and editorial processes were conducted independently, without their participation or influence. Any potential conflicts of interest were fully mitigated through external oversight of the process.

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026 (The article was received by the editors 08.01.2026)

Стаття рекомендована до друку 20.03.2026 (The article is recommended for printing 20.03.2026)

Опублікована 28.05.2026 (Published 28.05.2026)